

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ТА ПІДЛІТКАМ, ЩО ЗАЗНАЛИ НАСИЛЬСТВА

Дитинство є таким періодом в житті кожної людини, коли закладаються основи особистісної активності, особистісні властивості та цінності, що визначають якість майбутнього життя. Одночасно це такий життєвий досвід, коли дитина як людина і як особистість найменш захищена від соціального, фізичного і психічного насильства.

Оскільки існує і широко поширена агресія, можна говорити про її жертви - дітей і підлітків, які потерпають від насильства.

Насильство – це таке відношення, ставлення однієї людини до іншої, що порушує право іншої бути особистістю.

Домашнє насильство – це система поведінки однієї людини для збереження влади й контролю над іншим різними способами (ізоляція; залякування; маніпулювання; погрози; емоційне, економічне, фізичне, сексуальне насильство).

На думку фахівців, можна виділити три основні сфери відносин, в яких, з одного боку, відбувається соціалізація дітей, з іншого – дитина піддається ризику насильства: сім'я, сфера освіти, державні установи інтернатного типу та сфера мікросоціальних відносин (Г.М. Вострокнутов).

Насильницькі дії можуть виявлятися у різних формах: від прізвиська, образливого погляду до вбивства.

У домашньому насильстві часто розрізняють зневагу (погане ставлення), жорстоке ставлення (знуцання, фізичне насильство), сексуальні зловживання.

До факторів жорстокого ставлення батьків з дітьми, на думку багатьох дослідників, відносяться:

- ознаки асоціальної особистості з психопатичними рисами і афективною збудливістю, алкоголізм, кримінальність;
- незрілість батьків, їх ізольованість, відсутність соціально-психологічної підтримки з боку прабатьків;

- низька самооцінка у батьків, зниження стійкості до стресів і особистісні проблеми;

- потреба батьків у абсолютній владі над дитиною;
- жорсткі моральні норми і упертість батьків;
- самотність і погане здоров'я матері.

Досвід насильства в дитинстві і юнацтві має фатальний наслідок для психологічного самопочуття та загального розвитку. Прояви наслідків насильства, хоча і порушують здоров'я дітей та підлітків, не мають чітко виражених симптомів і ознак, за якими можна було б встановити першопричину відхилень. Ступінь тяжкості наслідків залежить від тяжкості самого насильства. Жертви насильства живуть у стані постійної небезпеки і страху його повторення або того, що всі дізнаються про нього.

Психічні особливості дітей, постраждалих від насильства

Майже всі діти, постраждалі від насильства, пережили психічну травму, в результаті чого вони розвиваються далі з певними особистісними, емоційними і поведінковими особливостями, які негативно впливають на їх подальше життя.

Діти, які зазнали насильства, самі відчують гнів, який часто виявляють до слабших, молодших за віком дітей, тварин. Часто їх агресивність виявляється у грі, інколи спалахи гніву не мають очевидної причини.

Деякі з них, навпаки, надто пасивні, не можуть себе захистити. І в тому, і в іншому випадку порушується контакт, спілкування з ровесниками. У занедбаних, емоційно депривованих (що довго не отримують ласки, турботи, людської теплоти, розуміння) дітей намагання будь-що привернути до себе увагу іноді виявляється у вигляді зухвалої, ексцентричної поведінки.

Діти, які пережили сексуальне насильство, мають не властиві віку знання про сексуальні взаємини, що виявляється в їхній поведінці, іграх з іншими дітьми або іграшками. Навіть малюки, які не досягли шкільного віку, постраждали від сексуального насильства, згодом самі можуть стати ініціаторами розпусних дій та залучати до них велику кількість учасників.

Найбільш універсальною та важкою реакцією на будь-яке, а не лише сексуальне, насилля, є низька самооцінка, яка сприяє збереженню та закріпленню психологічних порушень, пов'язаних з насильством. Особистість з низькою самооцінкою переживає почуття провини, сорому. Для неї характерна постійна впевненість у своїй неповноцінності. Внаслідок цього дитині важко домогтися поваги оточення, успіху, її спілкування з ровесниками складне.

Психологічна допомога дітям і підліткам, які пережили насильство і жорстокість, повинна бути спрямована на якомога повне усунення їх наслідків та вжиття заходів щодо припинення насильницьких дій.

Ця робота включає заходи профілактичного, діагностичного та корекційно-терапевтичного характеру. Фахівці виділяють ряд особливостей такої допомоги:

- а) повне визнання основних прав дітей і підлітків: на життя, особисту недоторканність, захист і гідне існування;
- б) анонімність і конфіденційність, що підвищують ймовірність звернення жертв насильства за допомогою.

Для надання ефективної допомоги потерпілому потрібна повна і всеосяжна інформація про нього та про обставини його життя.

Мета психологічної допомоги жертві насильства полягає у зменшенні негативного впливу пережитої нею травми на її подальший розвиток, запобігання відхилень у поведінці, полегшення реадаптації в суспільстві.

Виходячи з цих цілей, психолог вирішує наступні тактичні завдання:

- оцінює рівень психічного здоров'я жертви насильства і визначає показання до інших видів допомоги;
- вивчає індивідуально-психологічні особливості дитини з метою більш адекватного їх використання для вирішення нагальних проблем;
- мобілізує приховані психологічні ресурси дитини, що забезпечують самостійне вирішення проблем;
- здійснює корекцію особистісних дисгармоній та соціальної дезадаптації;
- виявляє основні напрями подальшого розвитку особистості;

– залучає інших членів сім'ї, родичів, однолітків, довірених і референтних осіб до надання психологічної підтримки постраждалій дитині.

Психопрофілактикою насилля може бути робота психолога з батьками та педагогами, що спрямована на усвідомлення джерела жорстокості та жорстокого ставлення до дітей і підлітків. Важливе місце в профілактиці насилля займає діяльність щодо попередження ситуацій насилля. Слід навчати дітей та підлітків безпечній поведінці, посилювати можливості їх самозахисту, знімати комплекси неповноцінності.

Профілактичну мету має і робота по корекції агресивної поведінки дітей та підлітків. Будучи жертвами насилля в яких-небудь сферах мікросередовища, вони самі чинять насильницькі дії в школах, гвалтують, стають членами криміногенних груп, роблять протиправні дії.

Проблема домашнього насильства вимагає комплексного підходу та спільних зусиль психологів, педагогів, соціальних педагогів, працівників правоохоронних органів та громадськості.

Література

1. Гончаров В.Л. Домашнє насилля: як захистити дитину. – К. : Шк. світ, 2009. – 120 с.
2. Онищенко Ю.В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми // Педагогіка толерантності. – 2001. - №3-4, 39-47с.
3. Сафонова Т.Я. Жесткое обращение с детьми // Практична психологія та соціальна робота. - 2007.-№2.- С.17-29
4. Хархан О. Стосунки батьків, дітей, та їх вплив на поведінку підлітків // Соціальна психологія. – 2003. - №4, 139 – 142с.